

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Звітний період у видавничій діяльності Академії ознаменувався певними вагомими здобутками. З нагоди 200-річчя від дня народження видатного письменника Миколи Гоголя та з метою вшанування його пам'яті на виконання відповідних Указу Президента України та доручень Кабінету Міністрів України Академія підготувала й випустила у світ ряд видань. Це четвертий та п'ятий томи "Зібрання творів Миколи Гоголя" українською мовою – продовження розпочатого у 2008 році семитомника, а також результати історико-літературознавчих студій і розшуків: монографія "Литературная среда раннего Гоголя" та бібліографічний словник "Н.В. Гоголь и его литературное окружение в Нежинской гимназии", які висвітлюють маловідомі сторінки життя митця, і бібліографічний покажчик "Микола Гоголь: українська бібліографія", що охоплює все скільки-небудь вагоме в українському гоголезнавстві, зокрема описи перекладів творів письменника українською мовою з 1850 року, коли уперше було перекладено повість "Тарас Бульба", до 2007 р.

На честь сторіччя від дня народження академіка М.М. Боголюбова, який стояв біля засад формування ряду наукових напрямів сучасного природознавства, здійснивши значний вплив на розвиток математичної та теоретичної фізики в Україні і світі, було видано монографію "Микола Миколайович Боголюбов та статистична фізика в Україні".

Випуском другої книги другого тому "Материалы и технологии" завершено фундаментальну працю "Неорганическое материаловедение" за редакцією академіка НАН України В.В. Скорохода та члена-кореспондента НАН України Г.Г. Гнесіна. Пріоритет українських учених у галузі створення устаткування і технології електричного зварювання живих тканин посвідчує атлас "Тканесохраняющая высокочастотная электросварочная хирургия", підготовлений за редакцією академіка НАН України Б.Є. Патона та О.М. Іванової.

Протягом 2009 р. установами НАН України видано 901 назву наукових книг, з них 671 монографія та 230 збірників наукових праць.

НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" випустило у світ 37 назв книг загальним обсягом 957,0 обл.-вид. арк. За загальнодержавним проектом "Українська книга – 2009" побачили світ восьмий том 12-томного зібрання творів Олеся Гончара та "Покажчик купюр" до 50-томного зібрання творів Івана Франка.

За державним замовленням на випуск друкованої продукції Національної академії наук України Видавництвом "Наукова думка" було видано 18 назв книг загальним обсягом 460,0 обл.-вид. арк., з яких 13 назв (321,0 обл.-вид. арк.) тиражем 3,9 тис. примірників – за проектом "Наукова книга", до друку підготовлено 25 оригіналів-макетів наукових монографій загальним обсягом 665,0 обл.-вид. арк.

За проектом "Наукова книга" видано фундаментальну монографію "Формування мінеральних вод України" за редакцією академіка НАН України В.М. Шестопалова, у якій вперше викладено нову класифікацію мінеральних вод України та охарактеризовано особливості умов їх формування. Детальний огляд усіх аспектів пухлинного мікрооточення представлений у книзі "Мікрофізіологія опухолей", підготовленої Інститутом експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.Є. Кавецького НАН України спільно з Інститутом фізіології і патофізіології Університета м. Майнц (Німеччина) за редакцією академіка НАН України В.Ф. Чехуна. У книзі члена-кореспондента НАН України О.П. Моці "Русь", "Мала Русь", "Україна" в післямонгольські та козацькі часи" викладені результати аналізу джерел XIII–XVIII століття щодо найменування сучасних українських та суміжних територій.

Серед навчальних видань "Наукової думки" цього року – підручник, рекомендований МОН України для студентів старших курсів фізичних і біологічних факультетів вищих навчальних закладів "Фізика біомембран" (Є.О. Гордієнко, В.В. Товстяк), а також "Словник-довідник назв осіб за видом

діяльності" (М.П. Годована) – перше довідкове видання, що з достатньою повнотою відображає розмаїття діяльності різних соціальних груп суспільства.

Водночас у діяльності НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" у 2009 році проявились окремі негативні ознаки (див. табл. 1).

Таблиця 1

Кількісні показники випуску продукції

НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" у 2005–2009 рр.

Роки	Назв книг	Обсяг (обл.-вид. арк)	Тираж (тис. прим.)	Назв монографій
2005	68	1603,4	136,9	42
2006	81	2149,6	221,2	54
2007	64	1609,9	73,4	46
2008	96	2397,0	112,0	57
2009	37	957,0	5,6	13

Як видно з табл. 1, звітнього року видано у 2,5 рази менше назв книг, ніж у попередньому, відповідний сукупний тираж у двадцять разів менший. Це пояснюється як недостатнім обсягом коштів на підготовку і випуск друкованої продукції НАН України у межах державного замовлення, так і істотним подорожчанням у 2009 році поліграфічних матеріалів. Через ці обставини було також скорочено обсяги випущеної продукції і за іншими напрямками виконання державного замовлення: видання 6-го тому "Енциклопедії історії України" та 10-го тому "Енциклопедії сучасної України" перенесено з 2009 на 2010 рік.

Видавничим домом "Академперіодика" НАН України у 2009 р. видано 194 числа 33 наукових журналів загальним тиражем 46,415 тис. примірників та обсягом 2272,62 обл.-вид. арк. У тому числі – 124 числа 21 журналу за Програмою підтримки журналів НАН України.

Окрім журналів у Видавничому домі побачили світ 20 книжкових видань (5 монографій, 2 збірники наукових праць, 8 довідкових і 5 науково-популярних видань) загальним обсягом 392,53 обл.-вид. арк. і тиражем 13,6 тис.

примірників. Видавничий дім активно продовжує розпочатий 2005 року випуск науково-популярних видань, серед яких дві книги, присвячені видатним українським вченим: "Олександр Вікторович Топачевський: минуле задля майбутнього" (упорядник А.О. Топачевський) та "Я.В. Ролл. Вчений, педагог, фундатор біологічної науки в Україні" (В.І. Щербак, Ю.Г. Карпезо). У серії "Наука для всіх" видано дві книги: "Місяць на небі" (В.С. Кислюк) та "Генетика в Національній академії наук України" (В.А. Кунах).

Продовжувалося видання науково-популярного журналу "Світогляд" (головний редактор – академік НАН України Я.С. Яцків). Серед довідкових видань відзначимо "Словник-довідник основних видавничих термінів: для практики наукових установ", призначений допомогти науковцям у справі підготовки та видання наукових праць, традиційний "Анотований каталог книжкових видань Національної академії наук України" за 2008 рік і двомовний каталог "Періодичні видання Національної академії наук України. 2009", випуск другий з книжкової серії "Наука України у світовому інформаційному просторі", підготовлені до друку групою науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України.

Цього року науковцями НАН України видано 367 назв навчальної, довідкової, енциклопедичної, художньої та науково-популярної літератури.

Серед видань, у підготовці яких взяли участь вчені Академії, особливе місце посідають "Червона книга України (тваринний світ)" і "Червона книга України (рослинний світ)". Всі статті у цих книгах супроводжені ілюстраціями та картосхемами поширення виду в Україні, описи більшості з 1368 видів підготовлені співробітниками академічних установ, приналежних до Відділення загальної біології НАН України. Важливим офіційним державним документом є також "Зелена книга України", у якій зведено відомості про сучасний стан рідкісних, таких, що перебувають під загрозою зникнення та природних рослинних угруповань, які підлягають охороні, підготовлена фахівцями Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України за загальною редакцією члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха. Ці три книги

видані за сприяння Міністерства охорони навколишнього природного середовища України і викладені на його інтернет-сторінці у відкритому доступі.

Безперечно важливою є активна участь співробітників Академії у конкурсі на створення підручників для загальноосвітньої школи. Так, нові підручники для 9-го класу за 12-річною навчальною системою – переможці конкурсу – були підготовлені у Інституті української мови НАН України ("Українська мова"), Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України ("Українська література"), Інституті історії України НАН України ("Історія України").

Частка наукових монографій, виданих співробітниками НАН України у академічних видавництвах (Видавництві "Наукова думка" та Видавничому домі "Академперіодика") звітнього року трохи перевищує 6 %.

У інших вітчизняних видавництвах опубліковано 59 % наукових монографій – 396 назв. Обсяг цих книг понад 8 тис. обл.-вид. арк.

Зарубіжними видавництвами звітнього року випущено 45 монографій учених НАН України, обсяг їх склав 968,0 обл.-вид. арк. Як і у попередні роки, найбільше книг видано представництвами "Springer" у різних країнах. Наприклад, видання "Neural Networks and Micro Mechanics" (Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем НАН та МОН України), "Nanomaterials and Supramolecular Structures. Physics, Chemistry, Applications" (Інститут хімії поверхні ім. О.О. Чуйка НАН України, за ред. академіка НАН України А.П. Шпака, П.П. Горбіка), "Chaos Concept, Control and Constructive Use" (НТК "Інститут монокристалів" НАН України). По кілька назв книг видано і представлено на електронних сторінках видавництв "Nova Science Publishers" та "Cambridge University Press". Наприклад, "Intermittent Hypoxia: From Molecular Mechanisms to Clinical Applications" (Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України), "Explosion and its Applications in Metal Working" (Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України) та "Dynamics of compressible viscous fluid" (Інститут механіки ім. С.П. Тимошенка НАН України). Крім того, книги

українських науковців були випущені видавництвами Болгарії, Ізраїлю, Індії, Мексики, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Росії, США.

На власних поліграфічних дільницях установ НАН України опубліковано 188 монографій, обсягом понад 3,5 тис. обл.-вид. арк.

Кількість електронних видань, опублікованих на відповідних носіях або у мережі Інтернет, як і попереднього року, становить близько 20. Серед них – збірник "Аудіодиктанти з української мови", перший випуск з серії, призначеної допомогти старшокласникам, студентам та усім охочим писати без помилок, підготовлений Інститутом української мови НАН України і випущений на CD-диску.

Поточні праці науковців публікувалися у 86 наукових, 1 науково-популярному журналах та 41 збірнику НАН України, у періодичних, а також серійних книжкових виданнях установ НАН України, кількість яких близько 100. З наукових журналів НАН України 18 перекладали і видавали англійською мовою зарубіжні видавці, ще 7 журналів англійською мовою в Україні видають академічні наукові установи власними силами.

Значну увагу у звітному році академічна спільнота та Науково-видавнича рада НАН України приділили питанню включення українських періодичних видань до наукометричних баз світового значення, зокрема бази Scopus. Було проведено зустрічі з представниками компанії Elsevier, якій належить ця база, робочі наради з представниками редакційних колегій та редакцій наукових періодичних видань НАН України, за результатами яких було окреслено питання, що перешкоджають цим виданням увійти до світових наукометричних баз, рекомендовані шляхи усунення встановлених недоліків. Результати проведеної методичної роботи представлені на інтернет-сторінці "Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України".

З метою подальшого унормування видавничої діяльності Національної академії наук України відповідними рішеннями Президії НАН України затверджено програму підтримки журналів Національної академії наук України, яка регламентує умови і шляхи надання підтримки науковим і

науково-популярним журналам НАН України для дотримання ними графіка виходу в межах року та забезпечення високої якості редакційно-видавничого опрацювання й поліграфічного виконання, порядок подання і опрацювання рукописів видань для випуску на умовах державного замовлення, який регулює основні етапи випуску друкованої продукції, підготовленої та рекомендованої установами НАН України, порядок підготовки і випуску вибраних праць дійсних членів (академіків) НАН України, порядок включення рукописів видань молодих учених та докторів наук віком до 40 років до проекту "Наукова книга". Впровадження останнього заходу, ініційованого Науково-видавничою радою НАН України та підтриманого Комісією по роботі з науковою молоддю НАН України, є однією з форм підтримки молодих науковців у Академії – залучення їхніх робіт до опублікування у проекті "Наукова книга" на умовах державного замовлення. Відповідно до цього порядку було проведено рецензування і конкурс робіт, за результатами якого сім робіт подано на опрацювання до НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України".

Узагальнені показники випуску наукової друкованої продукції НАН України протягом 2005–2009 років представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Роки	Книги		З них монографій		Статей	
	Назв	Обсяг (обл.-вид. арк.)	Назв	В тому числі виданих за кордоном	Всього	В тому числі в закордонних журналах
2005	810	17000,7	511	28	23810	4376
2006	809	15973,8	561	27	24146	4392
2007	949	19184,6	685	44	23228	4205
2008	1011	21044,6	676	44	26151	5049
2009	901	17888,7	671	45	25963	4495

Детальна інформація щодо видавничої діяльності установ НАН України наведена в табл. 5 "Додатків".